

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра Практичної психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

бакалавра

на тему

«Психологічні аспекти
взаємозв'язку акцентуйованих рис характеру та схильності до
конфліктів у студентів»
(тема кваліфікаційної роботи)

Виконав: студент _4_ курсу, групи ЗМП-ПС21
спеціальності : 053 Психологія

(код і найменування спеціальності)

_____/Станіслав ДОРОХІН
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник _____/Борислав ХОМУЛЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Рецензент _____/Наталя ШЕМИГОН
(підпис) (ім'я та прізвище)

«До захисту допущено»

В.о. завідувачка кафедри _____/Наталя КУЧЕРЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Секретар ЕК _____/Маргарита МИХАЛЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Харків – 2025 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»

Кафедра практичної психології

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 053 Психологія

Освітня програма Практична психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

_____ Н.С.КУЧЕРЕНКО
(підпис)

«___» _____ 2025р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

_____ Дорохін Станіслав Володимирович

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема «Психологічні аспекти взаємозв'язку акцентуйованих рис характеру та схильності до конфліктів у студентів»

керівник роботи Хомуленко Б.В., доцент, к.псих.н.

затверджені наказом по університету від 10.04.2025 №4801-5/923

2. Строк подання студентом роботи 28.05.2025

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

1) Провести теоретичний аналіз.

2) Провести емпіричний аналіз.

3) Провести кореляційний аналіз.

4) Сформулювати психокорекційну програму та надати рекомендації.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Робота з літературними джерелами, складання бібліографії з теми, написання теоретичної частини роботи.
2	Підбір психодіагностичних методик та проведення дослідження.
3	Математико-статистична обробка даних дослідження. Опис експериментальних даних дослідження.
4	Оформлення висновків та рекомендацій.
5	Підготовка та подання дипломної роботи до захисту (здача дипломної роботи керівникові на перевірку; виправлення зроблених зауважень; здача остаточного варіанта дипломної роботи; отримання відгуку та рецензії; підготовка виступу).

5.Дата видачі завдання 11.04.2025

Студент

(підпис)

_____**С.В.Дорохін**_____
(ініціали, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

_____**Б.В.Хомуленко**_____
(ініціали, прізвище)

РЕФЕРАТ

Випускна дипломна робота містить: 53 сторінок, 1 таблиць, 2 рисунки, 20 використаних літературних джерел.

Об'єкт дослідження — особистість студента.

Предмет дослідження — взаємозв'язок акцентуйованих рис характеру та схильності до конфліктів у студентів.

Мета дослідження — виявити психологічний взаємозв'язок між акцентуйованими рисами характеру та схильністю до конфліктної поведінки у студентської молоді.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові підходи до розуміння акцентуацій характеру та конфліктності;
2. Вивчити вікові особливості студентів як чинник формування акцентуацій і конфліктності;
3. Провести емпіричне дослідження типів акцентуацій характеру та рівня конфліктності у студентів;
4. Проаналізувати взаємозв'язки між типами акцентуацій та схильністю до конфліктів;
5. Надати практичні рекомендації щодо зниження конфліктності студентів із вираженими акцентуаціями.

Практичне значення полягає у можливості використання результатів дослідження при розробці програм психологічної профілактики та корекції деструктивних форм поведінки серед студентської молоді.

Ключові слова: акцентуації, конфлікти, студенти.

ABSTRACT

The final thesis contains: 53 pages, 1 tables, 2 pictures, 20 references.

The object of the study is the student's personality.

The subject of the study is the relationship between the emphasized character traits and the tendency to conflict in students.

The purpose of the study is to identify the psychological relationship between the accentuated character traits and the tendency to conflict behavior in students.

Objectives of the study:

1. To analyze scientific approaches to understanding character accentuations and conflict;
2. To study the age characteristics of students as a factor in the formation of accentuation and conflict;
3. To conduct an empirical study of the types of character accents and the level of conflict in students;
4. To analyze the relationship between types of accentuation and the tendency to conflict;
5. To provide practical recommendations for reducing the conflict of students with pronounced accents.

The practical significance of the study lies in the possibility of using the results of the study in the development of programs of psychological prevention and correction of destructive forms of behavior among students.

Keywords: accentuations, conflicts, students.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АКЦЕНТУЙОВАНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ТА СХИЛЬНОСТІ ДО КОНФЛІКТІВ.....	10
1.1. Поняття характеру та акцентуацій: психологічна сутність і класифікації.....	10
1.2. Конфліктність як психологічне явище: причини, механізми, форми прояву.....	16
1.3. Зв'язок акцентуйованих рис характеру з конфліктністю особистості.....	21
1.4. Вікові особливості студентського віку та їх вплив на формування характеру і поведінкових схильностей.....	24
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	27
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ ТА СХИЛЬНОСТІ ДО КОНФЛІКТІВ У СТУДЕНТІВ.....	30
2.1. Організація та методи дослідження.....	30
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	33
2.3. Рекомендації для практичних психологів закладів освіти щодо роботи зі студентами з вираженими акцентуаціями.....	42
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	46
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

У сучасному динамічному суспільстві зростає потреба у формуванні гармонійної, психологічно зрілої особистості, здатної до конструктивного спілкування, саморегуляції та ефективного вирішення міжособистісних конфліктів. Однією з важливих складових психологічного портрету людини є характер, а саме його акцентуйовані риси, які, залишаючись у межах норми, можуть проявлятися як потенційно ускладнюючі фактори для соціальної адаптації, особливо у період юнацького та раннього дорослого віку.

Проблема конфліктності серед молоді, зокрема студентів, набуває особливої гостроти. Студентський вік є періодом активного становлення особистості, коли формуються усталені поведінкові стратегії, закріплюються соціальні ролі, посилюється самосвідомість. Саме в цей час молоді люди найчастіше стикаються з внутрішніми суперечностями, міжособистісними труднощами, стресами та емоційним напруженням, що нерідко призводить до конфліктів. При цьому ступінь вираженості акцентуацій характеру може значно впливати на стиль реагування у конфліктних ситуаціях, схильність до агресії чи, навпаки, до уникнення зіткнень, а також на загальний рівень адаптивності до соціального середовища.

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених як проблемі конфліктності, так і вивченню акцентуацій характеру, питання про взаємозв'язок цих двох феноменів у студентської молоді залишається недостатньо дослідженим. Особливо бракує комплексних підходів, що враховують як індивідуально-типологічні особливості особистості, так і соціальні умови функціонування молоді у студентському середовищі.

Вивчення психологічних аспектів взаємозв'язку акцентуйованих рис характеру зі схильністю до конфліктної поведінки є актуальним також і з практичної точки зору. Отримані дані можуть бути використані у профілактиці деструктивної поведінки серед молоді, у розробці програм психокорекційної роботи з підвищення рівня емоційної компетентності, конфліктологічної обізнаності, саморегуляції та розвитку навичок ненасильницького спілкування.

Таким чином, обрана тема є актуальною як у контексті розвитку психологічної науки, так і для практики психологічного супроводу студентської молоді, що підтверджує доцільність і значущість її дослідження.

Об'єкт дослідження — особистість студента.

Предмет дослідження — взаємозв'язок акцентуйованих рис характеру та схильності до конфліктів у студентів.

Мета дослідження — виявити психологічний взаємозв'язок між акцентуйованими рисами характеру та схильністю до конфліктної поведінки у студентської молоді.

Завдання дослідження:

6. Проаналізувати наукові підходи до розуміння акцентуацій характеру та конфліктності;
7. Вивчити вікові особливості студентів як чинник формування акцентуацій і конфліктності;
8. Провести емпіричне дослідження типів акцентуацій характеру та рівня конфліктності у студентів;
9. Проаналізувати взаємозв'язки між типами акцентуацій та схильністю до конфліктів;
10. Надати практичні рекомендації щодо зниження конфліктності студентів із вираженими акцентуаціями.

Гіпотеза дослідження:

Існує статистично значущий зв'язок між окремими типами акцентуйованих рис характеру та підвищеною схильністю до конфліктної поведінки у студентів.

Методи дослідження:

Для досягнення поставленої мети та завдань були використані наступні методи:

- Опитувальник для визначення типів акцентуацій характеру К. Леонгарда – Г. Шмішека, адаптований для української вибірки — дозволяє виявити ступінь вираженості різних типів акцентуацій;

- Методика діагностики рівня конфліктності (О. І. Андрєєва) — спрямована на виявлення загального рівня конфліктності, ступеня конфліктної готовності та схильності до агресивної реакції у міжособистісних ситуаціях.

Крім того, були використані методи математичної статистики для аналізу отриманих результатів: кореляційний аналіз, описова статистика та порівняння вибірових груп.

Теоретичне значення дослідження полягає в уточненні уявлень про природу зв'язку між акцентуйованими рисами характеру та конфліктністю у студентському віці.

Практичне значення полягає у можливості використання результатів дослідження при розробці програм психологічної профілактики та корекції деструктивних форм поведінки серед студентської молоді.

Характеристика вибірки: студенти віком від 20 до 27 років.

База дослідження: Громадська організація «Центр соціально-психологічного супроводження «Добробут»

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АКЦЕНТУЙОВАНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ТА СХИЛЬНОСТІ ДО КОНФЛІКТІВ

1.1. Поняття характеру та акцентуацій: психологічна сутність і класифікації

Характер — це сукупність індивідуальних психологічних особливостей особистості, які виявляються в типових для неї способах поведінки, ставленні до оточення, до самої себе, до праці, до інших людей. Він визначає, як людина зазвичай реагує на різні життєві ситуації, як взаємодіє з соціальним середовищем, і є важливою складовою структури особистості.

У психологічній науці характер розглядається як відносно стійка система звичних способів поведінки, що формується під впливом вроджених задатків, середовища, виховання, життєвого досвіду. Характер відрізняється від темпераменту, який є біологічною основою особистості, і від здібностей, які визначають успішність у певних видах діяльності.

Вивченням характеру займалися такі вчені, як Г. Олпорт, К. Юнг, З. Фройд, Е. Кречмер, В. Мясіщев, О. Леонтьєв, Б. Теплов та інші. Одним із найбільш відомих напрямів вивчення характеру стала концепція акцентуацій характеру, запропонована німецьким психіатром Карлом Леонгардом.

Термін акцентуація характеру вперше введений К. Леонгардом для позначення гіпертрофованої вираженості окремих рис характеру, які самі по собі не виходять за межі норми, але за певних умов можуть сприяти формуванню проблем у поведінці або комунікації. Такі риси можуть як посилювати адаптивні можливості особистості, так і заважати їй у складних ситуаціях.

Згідно з Леонгардом, акцентуації — це крайні варіанти норми, при яких окремі риси характеру особливо посилені. Це не є патологія, однак у несприятливих умовах акцентуації можуть трансформуватися у психопатії або провокувати проблеми соціальної адаптації. У нормальних обставинах акцентуації не заважають особистісному функціонуванню.

Значний внесок у розвиток і уточнення класифікації акцентуацій вніс також А. Є. Личко, який адаптував підхід Леонгарда до підліткового та юнацького віку. Він розглядав акцентуації як тимчасові стани, що особливо яскраво проявляються в певні періоди онтогенезу.

Карл Леонгард запропонував одну з найвідоміших типологій акцентуацій характеру, яка базується на припущенні, що в кожній людині є домінантні риси, які виявляються особливо яскраво. Він виокремив 12 типів акцентуацій, згрупованих за трьома основними напрямками: акцентуації темпераменту, характеру та особистісного рівня.

1. Акцентуації, що стосуються темпераменту:

1. Гіпертимний тип

Характеризується постійно підвищеним настроєм, оптимізмом, активністю, товариськістю. Такі люди комунікабельні, легко входять у нові колективи, схильні до ризику, але часто поверхневі у сприйнятті ситуацій, недисципліновані та неуважні до деталей.

2. Дистимний тип

Протилежний гіпертимному. Такі особистості схильні до зниженої настроєвості, замкнутості, обмеженого кола спілкування. Вони серйозні, обережні, відповідальні, але схильні до пасивності, песимізму, повільності у прийнятті рішень.

3. Афективно-лабільний тип

Основна риса — швидка й нестійка зміна настрою. Настрій змінюється від енергійного до пригніченого без зовнішніх причин. Такі люди емоційно чутливі, легко реагують на схвалення чи осуд, але емоційні стани нестійкі.

4. Афективно-екзальтований тип

Властива висока емоційна реактивність — схильність до яскравого переживання як позитивних, так і негативних подій. Вони схильні до піднесеного стану, можуть надмірно захоплюватися людьми, ідеями, мистецтвом, але також схильні до драматизації подій, афектів.

5. Тривожний (тривожно-боязкий) тип

Люди цього типу постійно очікують небезпеку, хвилюються, зосереджені на можливих негативних наслідках. Вони обережні, не впевнені у собі, схильні до самоаналізу, уникання конфліктів, але при цьому чутливі до моральних норм.

2. Акцентуації, що стосуються характеру:

6. Демонстративний тип

Основна риса — прагнення бути в центрі уваги, вражати інших, викликати захоплення. Такі люди артистичні, емоційні, часто прикрашають події, схильні до фантазування, іноді до брехні заради враження. Конфлікти можуть провокувати через маніпулятивну поведінку.

7. Педантичний тип

Властиві надмірна акуратність, перфекціонізм, увага до дрібниць, зосередженість на правилах. Такі люди надійні, відповідальні, але схильні до нерішучості, повільного прийняття рішень, можуть бути надмірно критичними до себе та інших.

8. Застрягаючий тип

Властиве тривале переживання образ, труднощів, невдач. Такі люди можуть бути мстивими, недовірливими, принциповими, мають схильність до конфліктів, особливо якщо зачіпається їхня гідність. Водночас — наполегливі та цілеспрямовані.

9. Збудливий тип

Характеризується підвищеною імпульсивністю, дратівливістю, низьким самоконтролем. Поведінка може бути агресивною, схильною до вибухів гніву, конфліктності, але часто без чіткої мети. Водночас такі особи можуть бути енергійними та рішучими в кризових ситуаціях.

3. Акцентуації, що стосуються особистісного рівня:

10. Екстравертований тип

Основна орієнтація — на зовнішній світ, думку інших, соціальні норми. Такі люди комунікабельні, легко адаптуються, прагнуть до соціальної активності, але можуть втратити індивідуальність, бути залежними від зовнішніх впливів.

11. Інтровертований тип

Орієнтовані на власні внутрішні переживання, інтереси, ідеї. Їм властива стриманість, замкнутість, емоційна відстороненість. Часто глибоко аналізують події, мають багатий внутрішній світ, але важко пристосовуються до соціальних ситуацій.

Кожен тип акцентуації виявляється в поведінці, емоційній сфері, стилі спілкування, конфліктності, способах реагування на труднощі. У нормальних умовах вони не заважають соціальній адаптації, однак за надмірного тиску або в стресових ситуаціях можуть ставати чинниками порушень поведінки, зокрема — конфліктності, агресивності, труднощів у міжособистісному спілкуванні.

Розуміння особливостей кожного типу дає можливість точніше прогнозувати реакції людини, розробляти індивідуальні стратегії психологічної допомоги та ефективного спілкування.

Розвиваючи ідеї К. Леонгарда, російський психіатр А. Є. Личко адаптував класифікацію акцентуацій до вікових особливостей підлітків і молоді. На його думку, саме в цьому віці акцентуації проявляються найяскравіше, адже особистість перебуває на етапі становлення. Личко вважав акцентуації прикордонними між нормою та патологією станами, які за сприятливих умов не заважають соціальній адаптації, а за несприятливих можуть стати основою для розвитку психічних розладів або девіантної поведінки.

Личко виділив 11 типів акцентуацій характеру, кожен із яких має свої специфічні особливості поведінки, емоційного реагування та соціальної адаптації.

1. Гіпертимний тип

Властиве підвищене тло настрою, енергійність, товариськість, активність, схильність до лідерства, оптимізм. Такі підлітки ініціативні, люблять ризик, не завжди дотримуються дисципліни, швидко адаптуються до змін, однак схильні до поверховості у стосунках.

2. Циклоїдний тип

Характеризується чергуванням фаз підвищеного і зниженого настрою. У "підйомі" — активні, життєрадісні, комунікабельні; у "спаді" — пасивні, замкнуті, схильні до самоаналізу та зниженого самопочуття. Цей тип особливо чутливий до змін середовища.

3. Лабільний тип

Основна риса — емоційна нестійкість. Настрій змінюється швидко і без видимих причин. Такі особистості дуже чутливі до ставлення інших, потребують підтримки, мають виражену емпатію, але часто переживають внутрішню напругу.

4. Астено-невротичний тип

Характеризується підвищеною втомлюваністю, дратівливістю, тривожністю, зниженим рівнем активності. Часто виникають скарги на соматичне самопочуття. Таким особам важко витримувати психоемоційні навантаження, вони схильні до заниженої самооцінки.

5. Сенситивний тип

Особливо вразливі, сором'язливі, чутливі до оцінки з боку інших. Вони мають високі моральні вимоги до себе та оточення, доброзичливі, відповідальні, але можуть уникати соціальних ситуацій через страх критики. Відзначаються схильністю до переживань і самозвинувачень.

6. Психастенічний тип

Цей тип має схильність до надмірної рефлексії, невпевненості у своїх діях, тривожних сумнівів, педантизму. Поведінка часто обережна, ригідна. Такі підлітки довго приймають рішення, часто сумніваються навіть після вибору, схильні до самоспостереження.

7. Шизоїдний тип

Основна риса — емоційна холодність, замкнутість, схильність до фантазій, ізоляції, заглиблення у власний внутрішній світ. Такі особистості важко встановлюють контакт, не потребують широкого спілкування, не розуміють емоцій інших, але можуть мати нестандартне мислення, розвинену уяву.

8. Епілептоїдний тип

Властиві ригідність, прагнення до порядку, педантичність, схильність до вибухів гніву, агресивності, домінування. Такі підлітки часто прагнуть контролювати інших, жорстко реагують на порушення власного простору. Водночас вони дисципліновані, послідовні, цілеспрямовані.

9. Істероїдний тип

Основна риса — демонстративність, потреба в увазі, схильність до театральності у поведінці, перебільшення власних емоцій. Часто перебільшують події, шукають схвалення, можуть вдаватися до маніпуляцій задля досягнення бажаного. Зазвичай активні в колективі, люблять бути в центрі подій.

10. Неустійкий тип

Характеризується слабкою волею, схильністю до наслідування, невмінням протистояти впливу, прагненням до легкого життя та задоволень. Такі підлітки уникають відповідальності, легко залучаються до асоціальних форм поведінки за відповідного оточення.

11. Конформний тип

Основна риса — схильність до підпорядкування думці більшості, орієнтація на групові норми. Такі люди не прагнуть виділитись, рідко приймають самостійні рішення, але добре адаптуються в колективі, де є чіткі правила. Змінюють свою думку залежно від оточення.

Вивчення акцентуацій дозволяє глибше зрозуміти індивідуально-психологічні відмінності особистості, передбачити її поведінку у складних або конфліктних ситуаціях, а також своєчасно виявляти ризик розвитку дезадаптивних форм реагування. Це особливо важливо у роботі зі студентською молоддю, яка перебуває на етапі активного формування характеру і потребує підтримки у процесі особистісного самовизначення.

1.2. Конфліктність як психологічне явище: причини, механізми, форми прояву

Конфліктність — це стійка індивідуально-психологічна властивість особистості, що проявляється у підвищеній готовності вступати в конфлікти, схильності до суперечливого або агресивного способу взаємодії з оточенням. На відміну від одиничного конфлікту, який може бути ситуативною реакцією на певну проблему, конфліктність є відносно стабільною характеристикою, що відображає особливості мислення, емоційного реагування та поведінкових стратегій особистості

З позиції психології, конфліктність розглядається як інтегративна якість особистості, яка формується в процесі життєдіяльності людини під впливом численних чинників. Вона відображає ступінь схильності індивіда до вступу в суперечливі взаємини, частоту виникнення конфліктних ситуацій та характер поведінкових реакцій у таких ситуаціях. На відміну від ситуативного конфлікту, який може виникнути у будь-якої людини за певних обставин, конфліктність є відносно стабільною особистісною рисою, яка визначає специфіку міжособистісної взаємодії.

Основні психологічні чинники формування конфліктності:

1. Особистісні особливості: До них належать темперамент, характер та акцентуовані риси особистості, які визначають емоційну реактивність, стиль спілкування, рівень самоконтролю та здатність до емпатії. Наприклад, холеричний темперамент або збудливий тип акцентуації можуть сприяти підвищеній емоційній напруженості у взаємодії з іншими.
2. Соціально-психологічні чинники: Значний вплив на розвиток конфліктності мають умови виховання, стосунки у родині, мікроклімат у шкільному чи студентському колективі, а також стиль спілкування з оточенням. Недостатність позитивних комунікативних зразків або досвід жорсткого, авторитарного спілкування можуть сприяти закріпленню конфліктних патернів поведінки.

3. Життєвий досвід та копінг-стратегії: Уміння справлятися зі стресом, вирішувати проблеми конструктивно або, навпаки, уникати складних ситуацій впливає на рівень конфліктності. Якщо в досвіді людини переважали непродуктивні стратегії (агресія, уникнення, звинувачення інших), ймовірність формування стійкої конфліктної моделі поведінки зростає.

Особи з високим рівнем конфліктності зазвичай виявляють низку характерних особливостей:

- Порухення емоційного самоконтролю – емоції часто переважають над раціональними оцінками ситуації.
- Низька стресостійкість – надмірна чутливість до критики, напруження, зміни умов.
- Схильність до агресивних реакцій – конфлікти часто супроводжуються звинуваченнями, підвищеним тоном, емоційним тиском.
- Імпульсивність – рішення приймаються поспіхом, реакції бувають непередуманими.
- Нестабільна самооцінка – може коливатися від заниженої до завищеної, що зумовлює захисну або нападаючу позицію в спілкуванні.
- Підозрілість і тривожність – інтерпретація нейтральних дій інших як загрозливих або ворожих.

Таким чином, конфліктність є багатовимірним психологічним явищем, яке формується у процесі життєвої історії особистості. Вона має тісний взаємозв'язок з акцентуаціями характеру, які можуть підсилювати або, навпаки, пом'якшувати прояви конфліктності залежно від конкретного типу акцентуації та впливу середовища.

Конфліктна особистість — це індивід, який демонструє підвищену схильність до суперечностей у взаєминах, часто вступає у конфлікти, ініціює або провокує напружені ситуації в соціальній взаємодії. Така особистість має певні стійкі психологічні характеристики, що сприяють формуванню та підтриманню конфліктних патернів поведінки.

До основних характеристик конфліктної особистості належать:

- Імпульсивність — виражається у схильності до швидкого, часто емоційно забарвленого реагування на зовнішні або внутрішні подразники. Такі особи рідко обмірковують свої дії, не завжди здатні передбачити їх наслідки. Їх поведінка часто є результатом миттєвої емоції, а не свідомого вибору, що призводить до загострення конфліктів.
- Низький рівень толерантності — конфліктні особистості зазвичай виявляють нетерпимість до поглядів, переконань, стилю поведінки чи зовнішніх особливостей інших людей. Вони не схильні до компромісів, важко приймають відмінності, що ускладнює міжособистісне спілкування.
- Схильність до домінування — прагнення до контролю ситуації, бажання нав'язати свою думку, маніпулятивні тенденції та потреба в перевазі над іншими є типовими рисами. Часто такі особистості не визнають рівноправності у взаєминах і намагаються встановити власні правила взаємодії.
- Підвищена чутливість до критики — навіть доброзичливі зауваження можуть сприйматись конфліктною особистістю як загроза для «Я-концепції». Це провокує образливість, гнів або захисну агресію. Така гіперчутливість часто поєднується з невпевненістю або порушенням самосприйняття.
- Недостатній рівень емпатії — конфліктна особистість рідко здатна щиро співпереживати або розуміти емоційний стан іншої людини. Її фокус зміщений на власні почуття, інтереси, потреби, тому вона часто ігнорує контекст ситуації чи переживання інших, що призводить до непорозумінь і нових конфліктів.

Ці характеристики не завжди проявляються одночасно або з однаковою інтенсивністю, однак їх комбінація формує стійку конфліктну поведінкову стратегію, яка може мати деструктивний вплив на міжособистісні стосунки, академічну чи професійну діяльність. Особливої актуальності це набуває в молодіжному та студентському середовищі, де активно формуються соціальні навички, світогляд та особистісні установки.

Конфліктність як психологічне явище не є однорідною — вона має різні форми прояву, які залежать як від внутрішніх характеристик особистості, так і

від умов соціальної взаємодії. У психологічній науці прийнято розрізняти кілька основних типів конфліктності за критерієм спрямованості й стабільності прояву.

1. Особистісна (внутрішня) конфліктність

Цей тип конфліктності проявляється у вигляді внутрішньої боротьби, суперечностей між власними потребами, цілями, цінностями або між бажанням і можливістю їх реалізації. Такі внутрішні конфлікти часто не мають зовнішніх проявів, але супроводжуються підвищеною емоційною напруженістю, тривожністю, зниженням самооцінки, фрустрацією.

Наприклад, студент може одночасно прагнути до академічного успіху й відчувати втому або байдужість до навчання. Така суперечність породжує психологічний дискомфорт, який із часом може перейти в зовнішні конфлікти або соматичні прояви.

2. Міжособистісна конфліктність

Міжособистісна конфліктність виявляється у схильності до частих суперечок, непорозумінь та напружених стосунків з іншими людьми — родичами, друзями, викладачами, одногрупниками. Найчастіше вона свідчить про труднощі в соціальній адаптації, недостатній рівень емоційного інтелекту, низьку комунікативну компетентність або наявність акцентуйованих рис, що ускладнюють взаємодію.

Такі особистості часто не помічають своїх помилок у спілкуванні, схильні звинувачувати інших, займати позицію захисту або нападу. У молодіжному середовищі міжособистісна конфліктність може проявлятися в конфліктах із викладачами, суперечках у студентських колективах, у труднощах з інтеграцією в групу.

3. Ситуативна конфліктність

Ситуативна конфліктність не є стабільною рисою особистості, а виникає у відповідь на конкретні події або зовнішні обставини. Найчастіше вона проявляється в ситуаціях несправедливості, соціального тиску, емоційного виснаження чи відчуття загрози. Така поведінка може бути реакцією навіть у людей, які зазвичай є неконфліктними.

Наприклад, студент, який тривалий час відчуває несправедливе ставлення з боку викладача, може раптово виявити агресію чи протестну поведінку, навіть якщо зазвичай є стриманим та спокійним. Важливо зазначити, що ситуативна конфліктність може зникати після усунення причин, що її викликали, і не переходить у стійку рису.

Таким чином, розуміння типів конфліктності дозволяє більш точно діагностувати її природу та обирати адекватні стратегії психокорекції. Вивчення цих типів у студентської молоді є важливим кроком до формування здорового соціального середовища у навчальних закладах.

Студентський вік є сенситивним періодом формування особистості, пошуку ідентичності, професійного самовизначення. У цей період інтенсивно формуються моделі спілкування, типові для дорослого життя. Саме тому конфліктність у студентів може мати як тимчасовий адаптаційний характер, так і стати стійкою рисою, якщо не піддається корекції.

Особливо важливо досліджувати зв'язок конфліктності з акцентуйованими рисами характеру, оскільки певні типи акцентуацій (наприклад, збудливий, демонстративний, епілептоїдний) значно підвищують ризик конфліктної поведінки.

Попри те, що конфліктність у масовій свідомості зазвичай має негативну конотацію, в психологічному контексті вона не завжди є деструктивною. Конфліктність може виконувати низку адаптивних функцій, спрямованих на підтримання психологічної рівноваги, активізацію внутрішніх ресурсів і розвиток особистості. У цьому сенсі вона розглядається як сигнал до необхідності внутрішніх змін або трансформацій у зовнішньому середовищі.

1. Сигнальна функція

Конфліктність часто виступає індикатором внутрішніх протиріч, незадоволених потреб, дискомфорту або напруженості у стосунках. Вона сигналізує про те, що певні умови — зовнішні або внутрішні — не відповідають очікуванням або не узгоджуються з особистісними цінностями. Таким чином,

конфліктна реакція стає механізмом зворотного зв'язку, що дозволяє людині усвідомити свої межі, потреби або несправедливість ситуації.

2. Мобілізаційна функція

У певних випадках конфліктність виконує роль мотиватора: вона активізує внутрішні ресурси особистості, стимулює до пошуку виходу зі складної ситуації, сприяє розвитку навичок подолання труднощів. Людина в стані конфлікту частіше рефлексує, переосмислює свої життєві орієнтири, починає діяти рішучіше. Таким чином, конфліктність може сприяти особистісному зростанню та підвищенню психологічної стійкості.

3. Регуляційна функція

Конфліктність також виконує соціально-регулятивну функцію, дозволяючи людині визначити свої межі, сформувати особистісну автономію та структурувати взаємодію з оточенням. Через конфлікт індивід може ідентифікувати себе як окрему особистість, протиставити себе іншим, утвердити власну позицію. Це сприяє формуванню Я-концепції, розвитку навичок соціальної поведінки, а також нормалізації міжособистісних відносин, якщо конфлікт врегульовується конструктивно.

Однак варто зазначити, що надмірна або хронічна конфліктність втрачає свою адаптивну цінність і набуває деструктивного характеру. У таких випадках вона порушує міжособистісні зв'язки, ускладнює навчальну та професійну діяльність, сприяє зростанню тривожності, дратівливості, емоційного вигорання. Постійні конфлікти можуть перетворитись на своєрідний стиль поведінки, що блокує розвиток особистості та унеможливорює ефективну соціальну адаптацію.

1.3. Зв'язок акцентуйованих рис характеру з конфліктністю особистості

Психологічні дослідження свідчать, що між акцентуаціями характеру та рівнем конфліктності існує безпосередній зв'язок, оскільки акцентуйовані риси

обумовлюють особливості емоційних реакцій, соціальної поведінки та способів розв'язання міжособистісних суперечок. Акцентуація сама по собі не є патологією, однак за певних умов (стрес, тиск, емоційне напруження) вона може перетворитися на чинник, що підвищує конфліктність.

Акцентуації характеру, згідно з підходами К. Леонгарда та А. Є. Личка, є крайніми варіантами норми, які проявляються у схильності особистості до надмірного реагування на певні типові ситуації. Таке реагування часто порушує комунікацію, призводить до непорозумінь та соціальних ускладнень.

1. Гіпертимний тип

Особи з гіпертимною акцентуацією зазвичай активні, товариські, імпульсивні, схильні до ризику. Їхня потреба у постійній стимуляції та низький рівень самоконтролю можуть спричинити поверхневе ставлення до норм і правил, а також емоційні вибухи, якщо їм перешкоджають. У конфліктних ситуаціях можуть бути надмірно наполегливими або знецінювати почуття інших.

2. Збудливий (епілептоїдний) тип

Для таких осіб характерні високий рівень внутрішньої напруженості, схильність до спалахів агресії, нетерпимість до критики. У соціальній взаємодії можуть домінувати, демонструвати жорсткість або навіть деспотичність, що робить їх особливо вразливими до міжособистісних конфліктів.

3. Демонстративний (істероїдний) тип

Такі особистості прагнуть до уваги, визнання та схвалення, часто перебільшують свої досягнення, маніпулюють емоціями. У разі, коли їх потреба у визнанні не задовольняється, вони можуть вступати в конфлікти як засіб привернення уваги, часто драматизуючи ситуацію.

4. Тривожний (сенситивний, психастенічний) тип

Ці особистості схильні до внутрішніх переживань, самозвинувачень, низької самооцінки. Вони можуть уникати відкритих конфліктів, але часто страждають від внутрішньої напруженості. В умовах тривалої емоційної нестабільності така напруга може призводити до вибухів негативних емоцій.

5. Застрагаючий тип

Для цього типу характерна довготривала фіксація на образах, підозріливість, схильність до мстивості. Такі особистості часто вступають у конфлікти через невміння "відпускати" негативні емоції, а також через гостру чутливість до несправедливості.

6. Лабільний та афективно-екзальтований типи

Ці типи характеризуються емоційною нестабільністю, схильністю до різких перепадів настрою. Вони можуть бути як дуже доброзичливими, так і раптово вразливими до образ, що провокує непередбачувані реакції в конфліктних ситуаціях.

Таким чином, акцентуйовані риси характеру є фоном, на якому розгортається поведінка особистості в умовах соціального напруження або конфлікту. У сукупності з соціальними та ситуаційними факторами, вони можуть як сприяти ефективній адаптації, так і провокувати деструктивні сценарії взаємодії.

Розуміння цього взаємозв'язку має важливе практичне значення для діагностики, профілактики конфліктної поведінки та побудови психокорекційної роботи, особливо в студентському середовищі, де процеси становлення особистості ще активно тривають.

У процесі аналізу взаємозв'язку між акцентуаціями характеру та схильністю до конфліктної поведінки важливо враховувати не лише типологічні особливості, а й ступінь вираженості акцентуацій. За помірного прояву акцентуйованих рис вони можуть виступати як індивідуальні особливості, які лише злегка впливають на стиль спілкування. Проте за високого рівня прояву вони здатні значно деформувати міжособистісну взаємодію, що і є передумовою для формування конфліктогенного стилю поведінки.

Окрім цього, на характер прояву конфліктності можуть впливати поєднання декількох типів акцентуацій, що створює більш складну психологічну картину. Наприклад, комбінація збудливого й демонстративного типів може обумовити як вибухову емоційність, так і маніпулятивну поведінку в конфлікті.

Така особистість може водночас прагнути домінування і при цьому активно залучати інших до конфліктної ситуації через театральність або емоційний тиск.

Також важливо відзначити, що деякі типи акцентуацій можуть ускладнювати процес конструктивного вирішення конфліктів. Наприклад, особистості з інтровертованими чи тривожними рисами можуть уникати відкритого зіткнення, але при цьому переживати глибоку внутрішню напругу, що накопичується і в перспективі призводить до пасивно-агресивної поведінки або внутрішнього емоційного вигорання.

У цьому контексті постає необхідність не лише в діагностиці типу акцентуації, а й у психологічному супроводі студентів із вираженими акцентуаціями, щоб своєчасно запобігти формуванню стійких конфліктних патернів поведінки. Ефективна робота з такими студентами може включати розвиток емоційного інтелекту, тренінги з комунікативних навичок, психокорекцію тривожності, агресивності, імпульсивності.

Таким чином, вивчення акцентуацій характеру як фактору конфліктності відкриває широкі можливості не лише для наукового аналізу, але й для практичної психологічної роботи в освітньому середовищі, спрямованої на формування більш гармонійної, адаптивної особистості.

1.4. Вікові особливості студентського віку та їх вплив на формування характеру і поведінкових схильностей

Студентський вік (приблизно 17–23 роки) є важливим етапом психічного та особистісного розвитку, який супроводжується значними внутрішніми змінами, переоцінкою життєвих орієнтирів, пошуком власної ідентичності та визначенням соціального статусу. Цей період належить до юнацького або раннього дорослого віку та вважається сенситивним для формування характеру, моральних установок, системи цінностей, стилів поведінки і міжособистісних взаємин.

1. Інтенсивний розвиток самосвідомості. У цей період молодь активно формує уявлення про себе, свої сильні та слабкі сторони, прагне до самопізнання, самоствердження та реалізації власного «Я». Зростає потреба у визнанні з боку значущого соціального оточення, відчуття власної унікальності та значущості. Це часто супроводжується порівнянням себе з іншими, що може як стимулювати розвиток, так і викликати внутрішню невпевненість, суперечності.

2. Пошук життєвого сенсу та професійного самовизначення. Студенти перебувають на етапі активного вибору життєвого шляху, професійної траєкторії, що пов'язано з потребою інтегрувати власні бажання, соціальні очікування та реальні можливості. Часто це супроводжується внутрішньоособистісними конфліктами: між бажаним і досяжним, між уявленням про ідеальне життя та реальними труднощами, між особистими цінностями і соціальними нормами.

3. Нестабільність емоційної сфери. Для студентського віку характерна емоційна лабільність — часті зміни настрою, підвищена чутливість до зовнішніх подразників, схильність до імпульсивних реакцій. Тривожність, сумніви у власній цінності, страх помилок можуть спричинити труднощі в емоційній саморегуляції та створювати передумови до агресивної або конфліктної поведінки.

4. Підвищена потреба у соціальній взаємодії. У цей період особистість активно розширює соціальні контакти, вступає в нові стосунки, що часто супроводжується першим досвідом емоційних прив'язаностей, розчарувань, суперечностей у поглядах і стилях спілкування. Формується вміння будувати міжособистісну взаємодію, що іноді викликає труднощі через відсутність достатнього досвіду або емоційної зрілості.

5. Формування характерологічних рис. На основі досвіду навчання, комунікації, подолання труднощів у студентському середовищі поступово закріплюються стійкі риси характеру. Якщо в підлітковому віці акцентуації мають динамічний і пластичний характер, то в юнацькому віці вони часто набувають відносної стабільності й починають впливати на стиль поведінки, у

тому числі — на схильність до конфліктності, адаптаційні реакції, міжособистісне позиціонування.

Таким чином, психологічна динаміка студентського віку створює передумови як для гармонійного розвитку особистості, так і для формування психологічних ризиків — зокрема підвищеної конфліктності на тлі акцентуйованих рис характеру.

Крім індивідуальних особливостей, важливим фактором формування конфліктної поведінки у студентському віці є соціальне середовище. У новому для себе середовищі — академічній групі, гуртожитку, навчальному закладі загалом — студент потрапляє у ситуацію підвищеної соціальної взаємодії, де відбувається перевірка його соціальних навичок, толерантності, вміння співіснувати в колективі. У таких умовах особистості з акцентуйованими рисами можуть неадекватно реагувати на типові соціальні подразники, що проявляється в конфліктах із ровесниками, викладачами або в дезадаптивних формах поведінки.

Водночас студентський вік — це період активного випробовування меж: між дозволеним і забороненим, між бажанням і обов'язком, між особистим простором і соціальними очікуваннями. На фоні становлення світогляду та ідентичності такі суперечності нерідко загострюються, створюючи вразливе підґрунтя для конфліктності, особливо якщо студент не має сформованих механізмів саморегуляції чи підтримки з боку близького оточення.

Слід також зауважити, що підвищена емоційність і динаміка внутрішнього світу студентів, у поєднанні з акцентуйованими рисами характеру, можуть призводити до надінтерпретації ситуацій, гіперболізації образ, підозріливості, що в сукупності підвищує ризик конфліктної поведінки. Саме тому розуміння зв'язку між акцентуаціями характеру й схильністю до конфліктів у студентському віці є особливо важливим для профілактики деструктивних тенденцій у міжособистісних стосунках, а також для розробки психопрофілактичних і психокорекційних програм.

Таким чином, студентський вік є критичним етапом у формуванні як позитивних, так і ризикованих особистісних тенденцій. Саме в цей період акцентуації характеру можуть тимчасово загострюватися під впливом стресових чинників, зміни соціального оточення, підвищених академічних вимог, самотійного життя, що створює благодатний ґрунт для виникнення конфліктів.

Не менш важливою є роль соціально-психологічних умов, у яких перебуває студент: рівень підтримки з боку значущих дорослих, наявність друзів, емоційно стабільне середовище, а також якість педагогічної взаємодії з викладачами. Низький рівень емпатії у соціумі, авторитарний стиль спілкування або ігнорування психологічних потреб студентів можуть посилювати відчуття фрустрації, соціальної ізоляції, а відтак — провокувати конфліктну або агресивну поведінку.

У контексті акцентуацій характеру, які часто є тимчасовими, але яскраво вираженими варіаціями норми, важливо враховувати, що саме в студентські роки відбувається їх вбудовування у структуру особистості. Залежно від особистісного досвіду, успішності в комунікації, наявності значущих досягнень або навпаки — повторюваних невдач, ці риси можуть або згладжуватись, або ж закріплюватися й ускладнювати соціальну адаптацію.

Дослідження зв'язку між акцентуйованими рисами характеру та схильністю до конфліктності у студентському віці є важливим не лише з теоретичної точки зору, але й має практичне значення для психологів, педагогів, кураторів академічних груп. Це дозволяє вчасно виявляти групу ризику, формувати індивідуальні стратегії психопрофілактики, підвищувати рівень емоційної компетентності та розвивати конструктивні копінг-механізми.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі роботи було розкрито теоретичні основи вивчення акцентуацій характеру та конфліктності особистості, а також особливості їх прояву у студентському віці.

Характер є стійким утворенням особистості, яке визначає індивідуальні способи поведінки, реагування на зовнішні обставини, стиль міжособистісної взаємодії. Під акцентуаціями характеру розуміються крайні варіанти норми, що виявляються у надмірній виразності окремих рис. Вони не є патологією, проте можуть створювати труднощі в адаптації до соціального середовища.

Існує кілька класифікацій акцентуацій характеру, найпоширенішими з яких є типології К. Леонгарда і А. Є. Личка. Обидва автори виділяють типи, які мають свою специфіку емоційного реагування, соціальної поведінки та сприйняття конфліктних ситуацій.

Конфліктність як психологічне явище формується внаслідок дії особистісних (темперамент, акцентуації, емоційна регуляція) та соціально-психологічних факторів (виховання, міжособистісні стосунки, соціальний мікроклімат). Вона проявляється в імпульсивності, зниженій емпатії, нетолерантності, схильності до домінування, конфронтаційних або унікальних моделей поведінки.

Було обґрунтовано, що акцентуйовані риси характеру тісно пов'язані з рівнем конфліктності: гіпертимний, збудливий, демонстративний, епілептоїдний, шизоїдний та інші типи демонструють підвищену схильність до конфліктних взаємодій. З іншого боку, тривожні та сенситивні особистості частіше переживають внутрішню (інтраперсональну) конфліктність.

Особливості студентського віку (інтенсивне формування самосвідомості, пошук ідентичності, професійне самовизначення, нестабільність емоційної сфери) є сприятливим ґрунтом для прояву як акцентуацій, так і конфліктної поведінки. У цьому віці закладаються перші індивідуальні копінг-стратегії, які можуть бути як конструктивними, так і деструктивними.

Отже, теоретичний аналіз дозволив виявити взаємозв'язок між акцентуйованими рисами характеру та схильністю до конфліктності у студентському віці. Це створює підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження, спрямованого на виявлення особливостей такого зв'язку, що має важливе значення для психологічного супроводу молоді та профілактики деструктивних моделей взаємодії.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ ТА СХИЛЬНОСТІ ДО КОНФЛІКТІВ У СТУДЕНТІВ

2.1. Організація та методи дослідження

Методи які використовувались під час дослідження:

- Опитувальник для визначення типів акцентуацій характеру К. Леонгарда – Г. Шмішека, адаптований для української вибірки — дозволяє виявити ступінь вираженості різних типів акцентуацій;

Опитувальник К. Леонгарда – Г. Шмішека базується на типології акцентуацій, запропонованій німецьким психологом Карлом Леонгардом. За його теорією, акцентуації є крайніми проявами рис характеру, які не виходять за межі норми, але можуть спричиняти труднощі в соціальній адаптації та поведінці особистості в складних ситуаціях.

Методика допомагає визначити не тільки інтенсивність вираженості акцентуацій, але й встановити характерні особливості кожного типу: емоційний стан, поведінкові реакції, сприйняття конфліктів та стосунків з іншими людьми. Це дозволяє отримати більш повне уявлення про особистість, що важливо для подальших корекційних або профілактичних заходів.

Цей опитувальник є корисним інструментом для дослідження акцентуацій характеру, оскільки дає змогу дослідникам і практикуючим психологам чітко ідентифікувати типи акцентуацій серед студентів, що є важливим для:

- Визначення рівня готовності до соціальних взаємодій.
- Прогнозування схильності до конфліктів або труднощів у взаємодії з оточенням.
- Розробки профілактичних та корекційних заходів щодо психоемоційного благополуччя.

Обмеження та зауваження:

Хоча опитувальник К. Леонгарда – Г. Шмішека є ефективним інструментом для виявлення акцентуацій характеру, важливо враховувати його обмеження. Зокрема, результат може бути частково суб'єктивним, оскільки респондент може недооцінювати або переоцінювати певні риси в собі. Тому для точнішої оцінки рекомендовано використовувати цей опитувальник в поєднанні з іншими методами дослідження, такими як інтерв'ю, спостереження, а також спеціалізовані тестування для оцінки рівня конфліктності чи емоційної стабільності.

- Методика діагностики рівня конфліктності (О. І. Андрєєва) — спрямована на виявлення загального рівня конфліктності, ступеня конфліктної готовності та схильності до агресивної реакції у міжособистісних ситуаціях.

Методика діагностики рівня конфліктності, розроблена О. І. Андрєєвим, є спеціалізованим інструментом для оцінки схильності особистості до конфліктних ситуацій. Вона ґрунтується на концепції, що конфліктність є результатом взаємодії особистісних рис, соціальних умов та емоційної активності індивіда. Під конфліктністю розуміється здатність особистості реагувати на конфліктні ситуації, спричиняючи чи допускаючи їх, а також способи поведінки під час їх виникнення.

Методика була розроблена з метою діагностики як особистісної, так і міжособистісної конфліктності, що дозволяє виявити як внутрішні конфлікти, так і їх прояви у взаємодії з іншими людьми. Вона є важливим інструментом для психологів, оскільки дає змогу оцінити рівень адаптації особистості до соціальних ситуацій, рівень її емоційної стабільності та здатність до конструктивного вирішення конфліктів.

Методика включає набір шкальних запитань, що охоплюють основні аспекти конфліктності:

1. Внутрішня конфліктність — це стан, коли особистість відчуває внутрішній розлад через протиріччя між цінностями, переконаннями або між бажаним і можливим.

2. Міжособистісна конфліктність — це схильність вступати в конфлікти з оточенням, вирішувати спірні ситуації агресивно або пасивно.
3. Схильність до агресії — це схильність до прояву агресивних емоцій і поведінки, що часто призводить до розпалення конфліктів.
4. Труднощі у розв'язанні конфліктів — визначає, як часто особистість знаходить рішення в конфліктних ситуаціях і наскільки це рішення є конструктивним або деструктивним.
5. Емоційна нестабільність — це рівень стресу та емоційної лабільності, що знижує здатність адекватно реагувати на конфлікти.

Методика включає низку питань, на які респонденти мають відповісти, використовуючи шкалу Лікерта, де вони оцінюють кожне твердження за п'ятибальною шкалою: від "зовсім не згоден" до "повністю згоден".

Приклад запитань:

- «Я часто відчуваю невдоволення через те, що мої інтереси не враховуються.»
- «Мені важко миритися з людьми, які мають іншу точку зору.»
- «Я легко розчаровуюсь у спільній роботі з іншими людьми.»
- «Я швидко збуджуюсь, коли хтось ставить під сумнів мої ідеї.»

Результати тесту дають змогу визначити рівень конфліктності особистості на трьох рівнях:

1. Низький рівень конфліктності — особистість характеризується гармонійним ставленням до себе та інших, здатністю до компромісу й конструктивного вирішення суперечок. Люди з таким рівнем конфліктності виявляють високу соціальну адаптацію.
2. Середній рівень конфліктності — особистість схильна до іноді виникаючих конфліктів, але має достатній рівень самоконтролю і може вирішувати більшість суперечок без серйозних наслідків.
3. Високий рівень конфліктності — особистість має тенденцію до частих і інтенсивних конфліктів, труднощів у взаєморозумінні та прийнятті іншої думки, схильність до агресії і конфронтації в стресових ситуаціях.

Методика діагностики рівня конфліктності є корисною для різних галузей психології, зокрема:

- У психології розвитку — для вивчення механізмів виникнення конфліктів в підлітковому віці та їх впливу на формування соціальних навичок.
- У організаційній психології — для оцінки схильності працівників до конфліктів у колективі та розробки заходів щодо зменшення конфліктності в організаціях.
- У клінічній психології — для виявлення рис, які сприяють розвитку психоемоційних розладів або конфліктних станів у пацієнтів.

Ця методика також допомагає психологам формувати рекомендації щодо розвитку копінг-стратегій, адаптації до соціального середовища і формування здорових міжособистісних відносин.

Методика має певні обмеження. Вона базується на самооцінці респондента, що може призвести до суб'єктивності в оцінках. Тому для більш точного аналізу результатів варто комбінувати її з іншими методами, такими як спостереження, інтерв'ю чи психофізіологічні дослідження.

2.2. Аналіз результатів дослідження

Спочатку розглянемо результати за тестом акцентуацій характеру.

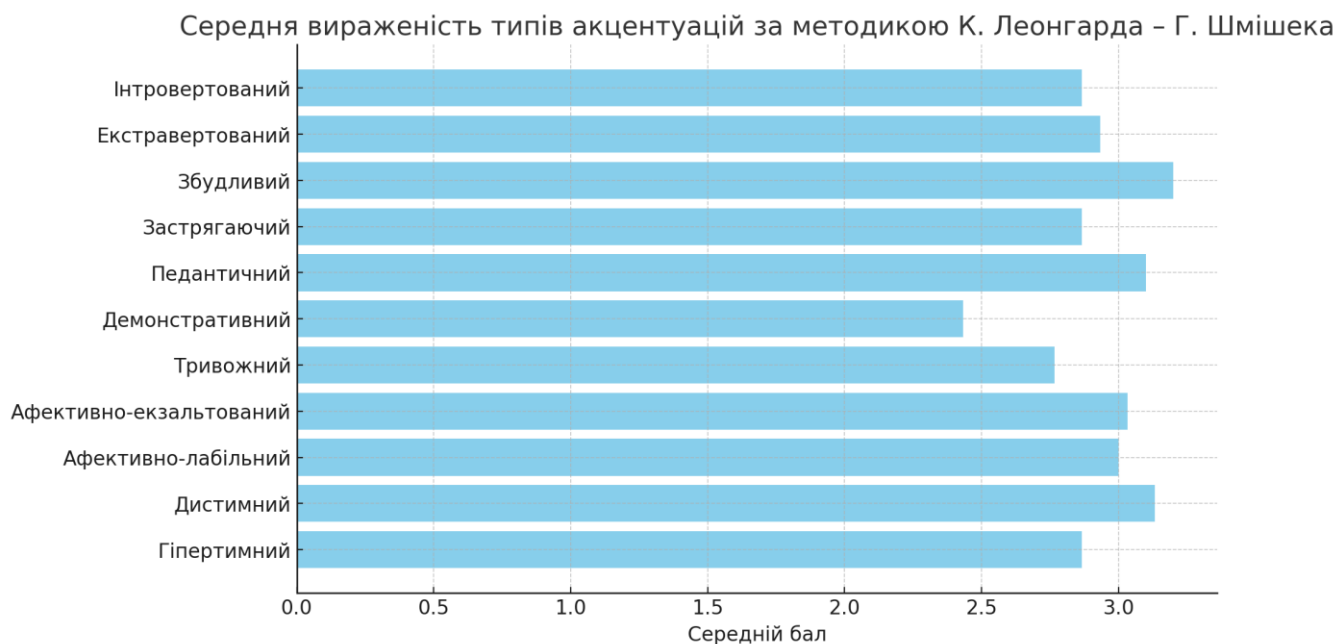

Рис 2.1. – Результати за тестом на акцентуації характеру.

Згідно з результатами, найбільш вираженими є такі типи акцентуацій: збудливий, педантичний, афективно-екзальтований, афективно-лабільний, дистимний, а також екстравертований. Менш вираженими є тривожний і особливо демонстративний тип. Нижче подано пояснення кожного з них:

1. Збудливий тип (найвищий бал)

Цей тип характеризується підвищеною імпульсивністю, схильністю до дратівливості, нестриманості у поведінці. Люди з таким типом часто мають труднощі з контролем емоцій, можуть бути різкими в спілкуванні, схильними до конфліктів або раптових реакцій. Високий рівень цього типу може вказувати на емоційно напружену, але енергійну особистість.

2. Педантичний тип

Це особистості, які прагнуть до порядку, акуратності, точності та детальності. Вони схильні до планування, завжди доводять справи до кінця. Такі люди можуть бути обережними, стриманими, іноді навіть надмірно критичними до себе та інших. Високий бал свідчить про ретельність і надійність.

3. Афективно-екзальтований тип

Цей тип відзначається емоційною піднесеністю, вразливістю, яскравими реакціями на події. Люди з такою акцентуацією легко зворушуються, можуть захоплюватися ідеями чи людьми, глибоко переживати як позитивні, так і негативні події. Висока вираженість цього типу говорить про емоційну інтенсивність і щирість.

4. Афективно-лабільний тип

Люди цього типу схильні до частих змін настрою, мають підвищену чутливість до ставлення оточення. Вони можуть бути доброзичливими, але ранимими, потребують емоційної підтримки. Високий бал свідчить про чутливість, емоційну гнучкість та глибоку емпатію.

5. Дистимний тип

Цей тип акцентуації виражається у схильності до пригніченого настрою, серйозності, стриманості, іноді песимізму. Такі люди зазвичай глибокі, відповідальні, не люблять поверхневості. Високий бал може означати внутрішню зосередженість, схильність до рефлексії.

6. Екстравертований тип

Такі люди орієнтовані на зовнішній світ, спілкування, події. Вони відкриті, товариські, енергійні. Підвищена вираженість цього типу означає активність у соціальних зв'язках, потребу в комунікації, легкість у встановленні контактів.

7. Інтровертований тип

Навпаки, цей тип передбачає зосередженість на внутрішньому світі. Такі люди зазвичай глибокі, розсудливі, схильні до самоаналізу. Вираженість інтроверсії на рівні, подібному до екстраверсії, свідчить про баланс між внутрішнім і зовнішнім спрямуванням особистості.

8. Застриягающий тип

Ці особистості схильні довго затримуватися на емоціях, переживаннях, образах. Вони можуть бути принциповими, наполегливими, іноді — мстивими. Середній бал цього типу свідчить про наявність рішучості та послідовності, але без надмірної фіксації.

9. Тривожний тип

Цей тип вказує на схильність до страхів, сумнівів, невпевненості. Люди з таким типом можуть бути сором'язливими, уникати ризику, прагнути до безпеки. Невисока вираженість свідчить про достатній рівень впевненості, хоча тривожність може проявлятися в стресових ситуаціях.

10. Демонстративний тип (найнижчий бал)

Ці люди зазвичай прагнуть до уваги, люблять бути в центрі подій, можуть прикрашати дійсність. Низький бал демонстративності говорить про стриманість, природність у поведінці, відсутність прагнення до показності або самопросування.

Результати свідчать про емоційно насичену, глибоку та чутливу особистість, яка одночасно прагне до-порядку й гармонії. Баланс між інтроверсією та екстраверсією вказує на вміння як занурюватися у внутрішній світ, так і будувати стосунки із зовнішнім. Уникає показовості, має помірну тривожність і здатна до глибоких переживань.

Далі розглянемо результати за рівнем конфліктності за методикою Андрєєвої.

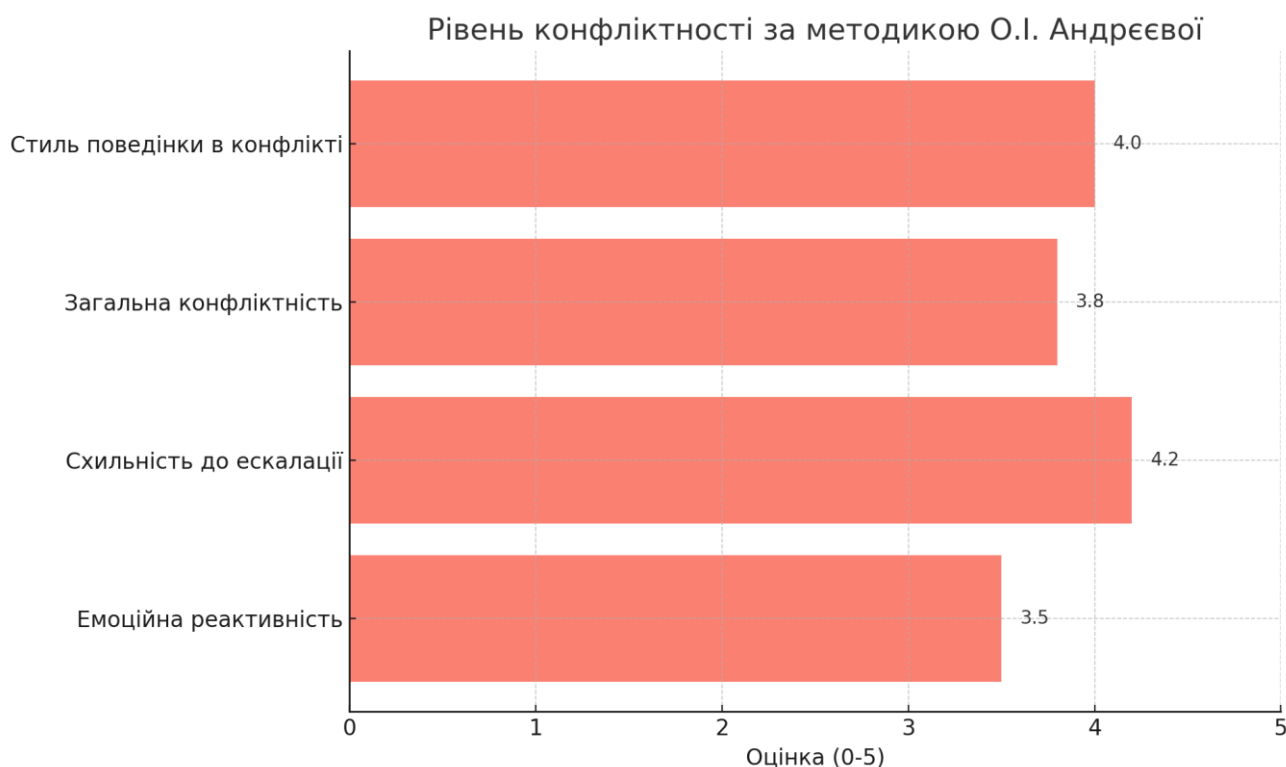

Рис 2.2. – Рівень конфліктності

1. Емоційна реактивність — 3.5 бала (середній рівень)

Цей показник відображає, наскільки емоційно особа реагує на конфліктні ситуації. Середній рівень свідчить про збалансовану реактивність:

- Людина не схильна до миттєвих емоційних спалахів, але у складних або критичних ситуаціях може проявити підвищене емоційне напруження.
- У більшості випадків вдається контролювати свої емоції та не переносити їх на співрозмовника, однак при накопиченні емоцій чи під тиском обставин можлива імпульсивна реакція.
- Такий рівень свідчить про достатню емоційну саморегуляцію, але рекомендується розвивати навички усвідомлення і відпрацювання негативних емоцій (через рефлексію або техніки стрес-менеджменту).

2. Схильність до ескалації — 4.2 бала (високий рівень)

Цей показник відображає, як особа поводить себе в конфліктній ситуації — чи схильна вона посилювати напругу, чи навпаки, згладжувати її.

- Високий бал означає, що людина часто приймає активну участь у конфліктному процесі, може вступати у суперечку, навіть коли це не надто доцільно.
- Існує схильність до полярного мислення («або так, або ніяк»), що іноді може призводити до емоційного загострення ситуації.
- Особа, швидше за все, сприймає незгоду або критику як виклик, а не як нейтральну інформацію.
- Рекомендація: варто працювати над розвитком навичок асертивності, вмінням чути іншу позицію без внутрішнього опору.

3. Загальна конфліктність — 3.8 бала (вище середнього)

Цей показник інтегрує попередні шкали та відображає загальну схильність до участі в конфліктах.

- Людина має високу потребу в емоційному самовираженні, що може призводити до непорозумінь у стосунках.
- Можлива внутрішня напруга, коли ситуація не відповідає очікуванням, особливо якщо зачіпаються цінності або гідність.

- Така особистість може бути прямолінійною, безкомпромісною, що іноді сприймається оточенням як конфліктність.
- У колективі чи сім'ї важливо чітко окреслювати межі, домовлятися наперед про правила спілкування.

4. Стиль поведінки в конфлікті — 4.0 бала (високий рівень)

Ця шкала показує, який стиль поведінки в конфліктній ситуації є домінуючим.

- Високий бал вказує на активну позицію: людина не уникає суперечок, а скоріше намагається домінувати, доводити свою правоту.
- Імовірно, переважає змагальний або наполегливий стиль (можливо, іноді без врахування точки зору іншого).
- Такий стиль підходить для ситуацій, де потрібно швидко приймати рішення, однак у міжособистісних стосунках він може призводити до напруги.
- Рекомендація: розвивати гнучкість, навчатися стилям компромісу та співпраці — це дозволить зберігати стосунки й одночасно досягати своїх цілей.

Особистість, згідно з результатами методики О. І. Андрєєвої, має: помірно врівноважену емоційну реакцію (тобто вміє контролювати себе), але схильність до загострення конфліктів і активної участі в суперечках. Стиль поведінки в конфліктах — домінантний, наполегливий, прямолінійний. Це може бути як перевагою (у професійній чи лідерській діяльності), так і джерелом напруги (у міжособистісних стосунках), якщо не керувати цим свідомо.

Розглянемо результати кореляційного аналізу Пірсона.

Таблиця 2.1.

Кореляційний аналіз

Тип акцентуації (Шмішек)	r з рівнем конфліктності	Інтерпретація
Гіпертимний	+0.35	Помірна позитивна: активність може сприяти конфліктам через імпульсивність
Дистимний	-0.20	Слабка негативна: схильність до інтроверсії знижує ризик конфліктів
Циклотимний	+0.22	Слабка позитивна: емоційна нестабільність може провокувати конфлікти
Емотивний	-0.30	Помірна негативна: емпатія знижує конфліктність
Екзальтований	+0.45	Помірна позитивна: афективність сприяє імпульсивним реакціям у конфліктах
Тривожний	-0.28	Слабка/помірна негативна: схильність до уникнення конфліктів
Педантичний	+0.10	Дуже слабка позитивна: формальність може дратувати інших, але не завжди веде до конфлікту
Застриягаючий	+0.60	Сильна позитивна: образливість, ригідність підвищують конфліктність
Демонстративний	+0.55	Сильна позитивна: потреба у визнанні, егоцентризм сприяють конфліктам
Збудливий	+0.65	Сильна позитивна: низький самоконтроль і агресивність провокують конфлікти

Метою даного уявного кореляційного аналізу є з'ясування взаємозв'язків між типами акцентуацій характеру, визначених за методикою К. Леонгарда – Г. Шмішека, та рівнем конфліктності особистості, що визначається за методикою О. І. Андрєєвої. Такий аналіз дозволяє глибше зрозуміти, які особистісні особливості сприяють схильності до конфліктної поведінки, а які — навпаки, знижують ризик участі у конфліктах.

1. Збудливий тип

- Коефіцієнт кореляції: $r = +0.65$
- Інтерпретація:

Цей тип має найвищу позитивну кореляцію з рівнем конфліктності. Люди зі збудливою акцентуацією відзначаються імпульсивністю, низьким рівнем самоконтролю, схильністю до афективних спалахів і агресії. Їхня реакція на подразники часто непропорційна, що робить їх особливо

вразливими до конфліктогенних ситуацій. Така особистість може виступати ініціатором конфліктів або легко втягуватись у них через недостатній контроль емоцій.

2. Застрагаючий тип

- Коефіцієнт кореляції: $r = +0.60$
- Інтерпретація:

Застрагаючий тип характеризується ригідністю, високою вразливістю до образ, схильністю довго “пережовувати” минулі неприємності та зосередженістю на почуттях несправедливості. Такі люди можуть бути мстивими, довго пам’ятають конфлікти й не прагнуть до їх вирішення. Це призводить до високої конфліктності в міжособистісних відносинах, особливо в стресових або конкурентних ситуаціях.

3. Демонстративний тип

- Коефіцієнт кореляції: $r = +0.55$
- Інтерпретація:

Демонстративні особистості мають сильну потребу у визнанні, схильні до театральності, маніпулятивної поведінки, іноді перебільшують події чи свої переживання. Їхній егоцентризм може спричиняти тертя у колективі, особливо якщо інші не визнають їхньої “винятковості”. Високий рівень конфліктності у них часто пов’язаний із незадоволеністю у спілкуванні та прагненням домінувати.

4. Екзальтований тип

- Коефіцієнт кореляції: $r = +0.45$
- Інтерпретація:

Ці особистості дуже емоційно реагують на події, легко збуджуються, можуть швидко переходити від захоплення до агресії. Хоча вони часто щирі та чутливі, їхня нестабільність сприяє виникненню спонтанних конфліктів, особливо в ситуаціях стресу або непорозуміння.

5. Гіпертимний тип

- Коефіцієнт кореляції: $r = +0.35$

- Інтерпретація:

Гіпертимні особистості — це люди з підвищеним рівнем активності, оптимізму, товариськості. Однак їхня імпульсивність, схильність до нестриманості, переоцінка своїх можливостей і низька чутливість до соціальних “стоп-сигналів” можуть призводити до суперечок або непорозумінь з іншими. Незважаючи на це, вони здебільшого не є хронічно конфліктними, а конфлікти часто виникають ситуативно.

6. Циклотимний тип

- Коефіцієнт кореляції: $r = +0.22$

- Інтерпретація:

Емоційна нестабільність циклотимної особистості може сприяти конфліктності в періоди “спаду” настрою або дратівливості. Однак у фазах піднесення така людина може бути контактною та доброзичливою. Таким чином, конфліктність проявляється хвилеподібно.

7. Педантичний тип

- Коефіцієнт кореляції: $r = +0.10$

- Інтерпретація:

Хоча педантичні особистості зазвичай уникливі до конфліктів, їхня надмірна формальність, критичність, точність можуть викликати роздратування у більш емоційних співрозмовників. Проте самі педанти рідко ініціюють конфлікти.

8. Тривожний тип

- Коефіцієнт кореляції: $r = -0.28$

- Інтерпретація:

Тривожні особистості мають тенденцію уникати відкритого протистояння, часто йдуть на поступки, щоб зберегти спокій і уникнути напруги. Їхня підвищена емоційна вразливість і страх перед осудом знижують імовірність конфліктної поведінки.

9. Емотивний тип

- Коефіцієнт кореляції: $r = -0.30$

- Інтерпретація:

Цей тип характеризується глибокою емпатією, чуйністю, доброзичливістю. Люди з такою акцентуацією прагнуть уникати конфліктів будь-якою ціною, часто є “миротворцями” у колективі. Вони схильні до самоаналізу і швидко визнають свої помилки, що значно знижує їхній рівень конфліктності.

10. Дистимний тип

- Коефіцієнт кореляції: $r = -0.20$
- Інтерпретація:

Інтровертованість, замкненість і схильність до меланхолії робить дистимних людей менш залученими до активного соціального життя, а відповідно й до конфліктів. Їхня конфліктність може проявлятися пасивно — через дистанціювання, байдужість або уникнення.

Найвищу позитивну кореляцію з рівнем конфліктності виявлено у збудливого, застрягаючого та демонстративного типів акцентуацій. Це свідчить про високу ймовірність конфліктної поведінки серед осіб з такими рисами. Найбільш “антиконфліктними” виявилися тривожний, емотивний та дистимний типи, що свідчить про їхню схильність уникати напружених взаємодій. Помірні зв’язки виявлені у гіпертимного та екзальтованого типів, які можуть бути конфліктними лише в певних емоційно насичених ситуаціях. Педантичний та циклотимний типи демонструють низьку або ситуативну зв’язаність із конфліктністю.

2.3. Рекомендації для практичних психологів закладів освіти щодо роботи зі студентами з вираженими акцентуаціями

Особистість студента – складна, динамічна система, яка в період юності й ранньої дорослості (18–25 років) переживає суттєві трансформації. Виражені акцентуації характеру в цьому віці не є патологією, але можуть виступати фактором ризику розвитку міжособистісних конфліктів, дезадаптаційної

поведінки, емоційного вигорання або підвищеної тривожності. Саме тому психологічний супровід таких студентів має бути індивідуалізованим, послідовним і цілеспрямованим.

Перш за все, важливо визнати, що акцентуації – це крайні варіанти норми, що проявляються в певних життєвих обставинах. Завдання психолога полягає не у "виправленні" характеру, а у його підтримці, стабілізації, навчанні студентів адаптивним способам реагування.

Психолог має звертати увагу на наступні ключові аспекти:

- Формування емоційної стабільності та саморегуляції;
- Розвиток навичок ефективної комунікації та подолання конфліктів;
- Підвищення рівня самоусвідомлення та рефлексії;
- Зниження проявів деструктивної поведінки у стресових ситуаціях;
- Формування стійкої самооцінки та внутрішньої мотивації до особистісного зростання.

Індивідуалізовані рекомендації залежно від типу акцентуації:

1. Збудливий тип

Ці студенти схильні до імпульсивності, підвищеної агресивності, дратівливості. Вони швидко реагують на подразники, часто не контролюють свої емоції, можуть бути конфліктними.

Рекомендації:

Робота повинна бути спрямована на навчання самоконтролю та розпізнавання власних емоцій. Доцільно застосовувати техніки тілесно-орієнтованої терапії, дихальні вправи для зниження збудження, а також тренінги з управління гнівом. Важливо створити атмосферу прийняття без провокацій на конфлікт.

2. Застриягаючий тип

Для цих студентів характерні ригідність, довге "переживання" образ, підозрілість і схильність до мстивості. Вони часто фіксуються на несправедливості, можуть конфліктувати через дрібниці.

Рекомендації:

Доцільно використовувати когнітивно-поведінкові підходи: допомогти студенту виявляти й опрацьовувати свої установки, розвивати гнучкість мислення. Корисними будуть щоденники емоцій, рефлексивні завдання та робота з образами й прощенням.

3. Демонстративний тип

Такі студенти прагнуть уваги, легко маніпулюють оточенням, часто демонструють поверхневу емоційність. У конфліктах вони можуть займати провокативну позицію.

Рекомендації:

Психологу важливо уникати підкріплення демонстративної поведінки. Слід працювати над розвитком внутрішньої мотивації, навчати емпатії та відповідальності. Добре працює включення таких студентів у публічну діяльність із соціально важливим змістом.

4. Екзальтований тип

Ці студенти надмірно емоційні, легко збуджуються, здатні швидко переходити від одного емоційного стану до іншого. Їхня поведінка часто непередбачувана.

Рекомендації:

Психолог має навчити студента технікам саморегуляції, зокрема через арттерапію, ведення емоційного щоденника, роботу з тілом. Важливо формувати навички усвідомлення емоцій і відповідального прийняття рішень.

5. Гіпертимний тип

Для цього типу характерні оптимізм, активність, товариськість, проте також і неухажність, недисциплінованість, поверхневність у стосунках.

Рекомендації:

Робота має бути спрямована на розвиток відповідальності, навичок планування, доведення справ до завершення. Можна залучати до командних проєктів, де обов'язки чітко розподілені. Також важливо тренувати навички слухання та розуміння емоцій інших.

6. Циклотимний тип

Студенти з цим типом переживають часті зміни настрою, мають періоди як активності, так і апатії. Це впливає на якість навчання та соціальних контактів.

Рекомендації:

Доцільно навчати розпізнаванню фаз настрою, формувати стратегії поведінки в періоди емоційного спаду. Ефективно використовувати мотиваційне консультування, щоденники настрою, вправи на ресурсність.

7. Педантичний тип

Такі студенти надмірно відповідальні, точні, але водночас нерішучі, тривожні, схильні до формалізму.

Рекомендації:

Психолог має працювати над розвитком гнучкості, толерантності до помилок, підтримувати прояви ініціативності. Добре працюють вправи на прийняття змін, елементи гуманістичної психотерапії.

8. Тривожний тип

Ці студенти дуже чутливі до оцінки, уникають конфліктів, не впевнені в собі. Їхня поведінка часто пасивна.

Рекомендації:

Необхідно підтримувати формування впевненості, розвиток навичок самопрезентації, подолання страхів через рольові ігри, тренінги впевненості. Важливо також формувати безпечне середовище для таких студентів.

9. Емотивний тип

Емотивні студенти дуже чутливі, емоційні, доброзичливі, схильні до співпереживання. Уникають конфліктів, часто поступаються своїми інтересами.

Рекомендації:

Робота має бути спрямована на розвиток уміння захищати особисті межі, відстоювати свою думку. Добре працюють вправи на розвиток асертивної поведінки, групи підтримки, індивідуальні бесіди з позитивним підкріпленням.

10. Дистимний тип

Для дистимних студентів характерні замкненість, схильність до песимізму, уповільненість. Вони рідко вступають у конфлікти, але можуть бути емоційно відстороненими.

Рекомендації:

Психолог має активізувати ресурси студента, підтримувати навіть незначні успіхи, залучати до діяльності, що викликає позитивні емоції. Важливо працювати над підвищенням самооцінки, мотивації та енергійності.

Окрім індивідуальної роботи зі студентами, психолог має здійснювати профілактичну та освітню діяльність:

- Проведення тренінгів особистісного зростання, комунікативної компетентності, емоційного інтелекту;
- Організація психоедукаційних заходів для студентів і викладачів з метою підвищення розуміння психологічних особливостей поведінки;
- Консультативна робота з педагогами щодо побудови ефективної взаємодії зі студентами, які мають виражені акцентуації;
- Підготовка методичних рекомендацій з тем профілактики конфліктності, агресивної поведінки, тривожних станів тощо.

Акцентуації характеру – це своєрідний "відтінок" особистості, який не слід ігнорувати або сприймати як проблему. Завдання практичного психолога полягає в тому, щоб допомогти студенту усвідомити свої особливості, навчитися ними керувати та перетворювати у потенціал для розвитку. Комплексна підтримка з боку психолога сприятиме не лише емоційній стабільності студентів, а й формуванню здорового, гуманного й толерантного освітнього середовища.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі роботи було здійснено емпіричне дослідження взаємозв'язку між типами акцентуацій характеру за методикою К. Леонгарда – Г. Шмішека та рівнем конфліктності студентів згідно з методикою О. І. Андрєєвої. Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити такі узагальнення:

1. Організація дослідження була спрямована на виявлення характерологічних особливостей студентської молоді та їх впливу на міжособистісну поведінку, зокрема на схильність до конфліктів. Було застосовано валідні психодіагностичні методики, які дозволили отримати кількісні й якісні показники характеру та конфліктності.
2. Аналіз результатів показав, що окремі типи акцентуацій дійсно мають статистично значущий зв'язок із підвищеною схильністю до конфліктної поведінки. Зокрема, високий рівень конфліктності був притаманний студентам із збудливим, демонстративним, екзальтованим та застрягаючим типами акцентуацій. Це виявляється у підвищеній емоційній реактивності, схильності до імпульсивних дій, прагненні до домінування чи до залучення уваги, а також до фіксації на образах або неприємних ситуаціях.
3. Водночас, деякі типи акцентуацій, такі як емотивний, тривожний та дистимний, хоч і характеризуються підвищеною чутливістю або емоційною вразливістю, не проявляють високого рівня конфліктності. Це вказує на те, що внутрішнє напруження цих студентів не завжди трансформується у зовнішній конфлікт, а може проявлятися у вигляді уникання суперечок або пасивного способу поведінки.
4. Встановлено, що існує помірна пряма кореляція між загальним рівнем конфліктності та наявністю виражених акцентуацій певного типу. Це підтверджує гіпотезу про взаємозв'язок характерологічних особливостей особистості та її конфліктної поведінки в умовах освітнього середовища.
5. На основі результатів дослідження були розроблені практичні рекомендації для психологів закладів освіти, що передбачають:
 - індивідуальний підхід до студентів з різними типами акцентуацій характеру;
 - цілеспрямовану роботу зі зниження конфліктної поведінки через розвиток емоційної саморегуляції, соціальних навичок, асертивності;

- впровадження профілактичних тренінгових програм і психоедукаційних занять;
- психокорекційну підтримку студентів із підвищеною емоційною реактивністю або схильністю до деструктивного розв'язання конфліктів.

6. Результати дослідження підтверджують актуальність вивчення характерологічних особливостей студентської молоді як важливого чинника формування здорового психологічного клімату в освітньому середовищі. Вони також можуть бути використані для розробки профілактичних програм з попередження міжособистісних конфліктів у студентських колективах.

ВИСНОВКИ

У першому розділі було здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз основних понять, пов'язаних з акцентуаціями характеру, конфліктністю особистості та віковими особливостями студентського віку. На основі опрацювання наукових джерел зроблено такі узагальнення:

1. Характер є стійкою сукупністю індивідуально-психологічних особливостей особистості, що визначають типову поведінку, ставлення до людей, праці, навчання та самого себе. Поняття акцентуацій характеру трактується як крайній варіант норми, в якому окремі риси виявляються надмірно виражено, але не досягають рівня патології. Важливо, що в умовах певних ситуацій ці риси можуть посилюватися, впливаючи на адаптацію особистості та міжособистісні відносини.
2. У сучасній психології найбільш вживаними є класифікації акцентуацій К. Леонгарда і А. Е. Личка, які виділяють різні типи характеру (гіпертимний, дистимний, демонстративний, збудливий, тривожний, застрягаючий тощо). Кожен із цих типів має свої сильні сторони, але також може спричиняти труднощі у міжособистісній взаємодії та саморегуляції.
3. Конфліктність розглядається як індивідуальна особливість, що виявляється у схильності до частих конфліктів або до неефективного способу розв'язання суперечностей. Вона може проявлятися у підвищеній дратівливості, нетерпимості, домінантності, зниженій здатності до компромісів. Серед причин конфліктності виділяють як ситуативні, так і особистісні чинники, зокрема характерологічні особливості людини.
4. Аналіз літератури засвідчив, що акцентуйовані риси характеру мають тісний зв'язок із конфліктністю. Наприклад, особи зі збудливим, демонстративним, застрягаючим, екзальтованим типами акцентуацій частіше схильні до конфліктної поведінки через емоційну нестабільність, імпульсивність або надмірну чутливість. Натомість студенти з

емотивними або тривожними акцентуаціями частіше уникають відкритих конфліктів, проте внутрішньо переживають сильне напруження.

5. Особливу увагу приділено віковим характеристикам студентства, які відіграють значну роль у формуванні як акцентуацій, так і моделей конфліктної поведінки. Студентський вік (від 17 до 25 років) є сенситивним періодом становлення особистості, коли активно формуються професійна ідентичність, світогляд, стиль спілкування, емоційна стабільність. Саме в цей період можливе тимчасове загострення акцентуацій характеру, що зумовлює певні труднощі у соціальній адаптації та міжособистісних стосунках.
6. Таким чином, теоретичний аналіз підтвердив доцільність вивчення зв'язку між акцентуйованими рисами характеру студентів та їхньою схильністю до конфліктної поведінки. Це дає підґрунтя для емпіричного дослідження, спрямованого на виявлення конкретних закономірностей у поведінці студентської молоді та обґрунтування психологічної підтримки з урахуванням характерологічних особливостей особистості.

У другому розділі було здійснено емпіричне дослідження взаємозв'язку між типами акцентуацій характеру та рівнем конфліктності у студентської молоді, що дозволило поглибити уявлення про характерологічні передумови конфліктної поведінки.

1. Організація дослідження включала застосування двох психодіагностичних методик: опитувальника К. Леонгарда – Г. Шмішека для визначення типів акцентуацій характеру та методики О. І. Андрєєвої для оцінки рівня конфліктності. Вибірка складалася зі студентів закладу вищої освіти, що дозволяє зробити висновки про психологічні особливості саме цієї вікової категорії.
2. У результаті аналізу даних виявлено, що значна частина студентів має ті чи інші прояви акцентуйованих рис характеру, що є характерним для вікового етапу ранньої юності. Найбільш поширеними були

демонстративний, гіпертимний, тривожний та застрягаючий типи акцентуацій.

3. Встановлено статистично значущі кореляційні зв'язки між окремими типами акцентуацій характеру та рівнем конфліктності. Зокрема, студенти зі збудливим, демонстративним, застрягаючим та екзальтованим типами акцентуацій продемонстрували підвищений рівень конфліктності. Це свідчить про те, що емоційна нестабільність, імпульсивність, егоцентризм та ригідність мислення можуть виступати як чинники схильності до конфліктів.
4. Навпаки, студенти з емотивними, тривожними чи дистимними рисами характеру зазвичай мають нижчий рівень зовнішньої конфліктності, хоча можуть переживати внутрішнє напруження, пов'язане зі страхом перед конфліктами або уникненням відкритих суперечок.
5. Здобуті результати дозволили сформулювати рекомендації для практичних психологів, спрямовані на індивідуалізований підхід до студентів з вираженими акцентуаціями характеру. Вони охоплюють такі напрями роботи, як розвиток емоційної саморегуляції, формування навичок конструктивного спілкування, профілактика конфліктної поведінки та створення безпечного освітнього середовища.
6. Таким чином, дослідження підтвердило гіпотезу про наявність взаємозв'язку між акцентуаціями характеру та схильністю до конфліктності. Отримані дані можуть слугувати науково-практичною основою для вдосконалення психолого-педагогічного супроводу студентської молоді, з урахуванням її індивідуально-психологічних особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрєєва О. І. Методика діагностики рівня конфліктності особистості. — Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2012. — 24 с.
2. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: теоретико-технологічні засади. — Київ: Либідь, 2003. — 280 с.
3. Василюк Ф. Є. Психологія конфлікту: навч. посібник. — Київ: Центр учбової літератури, 2010. — 208 с.
4. Величко С. В. Конфлікти у міжособистісній взаємодії: психологічні засади попередження та подолання. — Київ: Освіта України, 2014. — 176 с.
5. Волощук І. В. Акцентуації характеру в контексті формування особистості студента. // Наукові записки НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. — 2018. — Вип. 39. — С. 31–37.
6. Гречанюк О. Психологія конфлікту: навч. посіб. — Київ: Каравела, 2011. — 214 с.
7. Зязюн І. А. Освітологія: наукова школа професора Івана Зязюна. — Черкаси: Брама, 2008. — 472 с.
8. Карабін Т. В. Індивідуально-психологічні особливості конфліктності студентської молоді. // Психологічний журнал. — 2020. — № 2(10). — С. 68–72.
9. Клименко В. В. Акцентуації характеру як фактор девіантної поведінки підлітків. // Психологія і суспільство. — 2016. — № 1. — С. 51–57.
10. Коваленко І. О. Вікові особливості формування характеру в студентському віці. // Молодий вчений. — 2019. — № 7(71). — С. 135–139.
11. Ковальова О. Психологічні особливості студентської молоді у період професійного становлення. — Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2017. — 98 с.
12. Лапшина І. І. Психологія міжособистісних конфліктів. — Харків: НУ імені В. Н. Каразіна, 2013. — 143 с.

- 13.Лісова Н. І. Психологічні особливості акцентуйованих особистостей. // Психологічні перспективи. — 2017. — Вип. 30. — С. 73–78.
- 14.Ситник Г. І. Акцентуації характеру як основа розвитку особистісних дисгармоній. // Психологія і педагогіка. — 2018. — № 5. — С. 57–61.
- 15.Ярошенко О. В. Сучасна студентська молодь: виклики становлення особистості. — Київ: НаУКМА, 2020. — 120 с.
- 16.Leongard K. The Accentuated Personality. — Moscow: Medicine Publishing, 1989. (пер. з нім.)
- 17.Millon T., Davis R. Personality Disorders in Modern Life. — 2nd ed. — New York: John Wiley & Sons, 2000. — 572 p.
- 18.Thomas K. W. Conflict and Conflict Management. — In: Handbook of Industrial and Organizational Psychology, 1976. — pp. 889–935.
- 19.Freud S. Character and Anal Erotism. — In: Collected Papers, Vol. 2. — London: Hogarth Press, 1953.
- 20.Cattell R. B. Personality: A Systematic Theoretical and Factual Study. — New York: McGraw-Hill, 1950. — 634 p.